

To, w jaki sposób postrzegamy otoczenie, ma kluczowe znaczenie dla kształtowania naszego rozumienia świata. Istnieje coraz więcej dowodów na to, że różnice w przetwarzaniu bodźców wizualnych są zauważalne już na najwcześniejszych etapach przetwarzania, co oznacza, że ludzie nie tylko reagują na ten sam bodziec w inny sposób, ale wręcz widzą go inaczej.

Specyficzne wzorce uwagi wzrokowej zaobserwowano m.in. w depresji, zaburzeniach lękowych, fobiach, zaburzeniach odżywiania i uzależnieniach. We wszystkich tych przypadkach odmienne wzorce uwagi wzrokowej są uważane za czynniki patologiczne i prawdopodobną część mechanizmu utrzymywania się zaburzeń. Powstaje pytanie, czy można zaobserwować różnice we wzorcach uwagi wzrokowej w populacji nieklinicznej, i czy takie odmienne wzorce mogą być korzystne?

Uważa się, że konstruktem stanowiącym podstawę różnic w przetwarzaniu bodźców sensorycznych od najwcześniejszych etapów jest wrażliwość sensoryczna. Początkowo definiowano ją jako zdolność dostrzegania subtelnych różnic między bodźcami, nie spowodowaną sprawnością aparatu sensorycznego (np. ostrością wzroku), ale raczej zdolnością do sprawniejszego przetwarzania tych bodźców. Wrażliwość sensoryczna w tym rozumieniu koreluje z obniżonym progiem dostrzegania różnic, ale także z preferencją dla subtelniejszych bodźców i podatnością na przestymulowanie.

Ze względu na to ostatnie częściej uznawano ją za wadę, a nawet czynnik ryzyka rozwoju patologii, co może być zaskakujące, gdyż większa świadomość otoczenia - jego subtelności i zmian - powinna prowadzić do bardziej dopasowanych reakcji na różne bodźce i lepszej adaptacji, i być raczej korzystna.

Aspekt adaptacyjny został wzięty pod uwagę przez bardziej współczesne teorie wrażliwości sensorycznej (zwanej tu czasami „wrażliwością środowiskową”), które mniej skupiają się na przetwarzaniu napływającego sygnału zmysłowego, a bardziej na ogólnej dyspozycji do reagowania na sygnały z otoczenia w określony sposób - „szybko” lub „powoli, ale ostrożniej”, obserwowane u różnych gatunków. Prawdopodobnie najbardziej znaną teorią opisującą wysoką wrażliwość w takim kontekście jest teoria Wrażliwości Przetwarzania Zmysłowego Elaine Aron (Sensory Processing Sensitivity, SPS). Według Aron Wrażliwość Przetwarzania Zmysłowego to biologicznie zdeterminowana, zwiększona podatność na wszelkie wpływy ze środowiska. Co warte odnotowania, Wrażliwość Przetwarzania Zmysłowego zawiera zarówno wrażliwość percepcyjną – zdolność dostrzegania subtelnych bodźców i jednocześnie skłonność do przytłoczenia przez bodźce intensywne – oraz wrażliwość afektywną, m.in. wrażliwość na subtelne wskazówki emocjonalne. Takie podejście, choć pozornie uproszczone, okazało się skuteczne w diagnozowaniu i planowaniu interwencji psychologicznych i zainspirowało wiele badań naukowych próbujących wyjaśnić funkcjonowanie osób wysoko wrażliwych. Jednak relacja między wrażliwością percepcyjną a emocjonalną jest wciąż niejasna: co jest pierwsze? Czy osoby wysoko wrażliwe zauważają więcej aspektów otoczenia – w tym subtelne wskazówki emocjonalne, które mogą pozostać niezauważone przez innych? Czy jest raczej na odwrót – znaczenie afektywne kieruje uwagę (a wiemy, że to prawda, bodźce afektywne są uprzywilejowane w przetwarzaniu poznawczym, od najprostszych mechanizmów spostrzegania i orientacji, po bardziej złożone – pamięć, podejmowanie decyzji, a nawet myślenie twórcze), a osoby wysoko wrażliwe są szczególnie podatne na ten efekt? A może obydwa efekty są ze sobą powiązane, a intensywność percepcji prowadzi do zmian w preferencjach emocjonalnych – na przykład osoba bardzo wrażliwa może postrzegać obiekt jako negatywny tylko dlatego, że jest zbyt intensywny i przytłaczający? Aż do tej pory nie przeprowadzono badań biorących pod uwagę zarówno percepcyjne, jak i emocjonalne aspekty bodźców.

Proponowany projekt grantu ma na celu rozwikłanie związku między percepcyjną i emocjonalną intensywnością bodźca a jego wpływem na uwagę wzrokową, świadomą ocenę i autonomiczne korelaty reakcji afektywnych w kontekście Wrażliwości Przetwarzania Zmysłowego. Istotną częścią projektu będą eksperymenty z wykorzystaniem okulo grafu, które pozwolą zbadać czasowe i przestrzenne aspekty uwagi wzrokowej na bodźce o zróżnicowanym natężeniu i ładunku emocjonalnym. Uwzględniony zostanie również aspekt głębokości przetwarzania poznawczego i jej wpływu na poziom wykonania zadań poznawczych. Korelaty uwagowe i psychofizjologiczne będą mierzone dla grup różniących się poziomem Wrażliwości Przetwarzania Zmysłowego, stąd potencjalnym praktycznym efektem projektu będzie także określenie percepcyjnych i psychofizjologicznych korelatów Wrażliwości Przetwarzania Sensorycznego, które mogą zostać następnie wykorzystane jako obiektywne miary tej cechy.